

IGNASI J. BAIGES I JARDÍ*

***APORTACIÓ A L'ESTUDI DE LA GÈNESI DOCUMENTAL
DEL NOMENAMENT REIAL:
ELS NOMENAMENTS D'OFICIALS REIALS DE JAUME II***

ABSTRACT:

During the reign of Jaume II the organization of the Chancellery and the real administration receives an almost definitive push. The series of registries acquire a more complete and definitive diversification, that gave rise to the creation of new series and one more a more coherent distribution of the documentation copied in them. A new series of this reign is the one of the registries "Officialium", in which the appointments of real officials of Aragon, Catalonia, Valencia and Murcia were copied. The present work contributes data for the study of the elaboration documentary of the appointments of the Catalan real officials.

INTRODUCCIÓ

La tasca d'organització de la Cancelleria i de fixació de l'administració reial duta a terme la llarg del regnat de Jaume II (1291-1327) va influir en la creació i diversificació de noves sèries de registres i en l'augment quantitatiu i qualitatiu de

* Professor Titular de Ciències i Tècniques Historiogràfiques. Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica. Universitat de Barcelona.

1. Fa ja uns anys, amb motiu de l'elaboració de la meua tesi doctoral, em vaig enfrontar, a través dels registres *Officialium* de la Cancelleria de Jaume II, amb la sempre problemàtica qüestió de la identificació dels ordres de manament d'expedició documental que acompanyen les còpies registrals a partir d'aquest regnat. En aquesta tasca vaig rebre l'inestimable ajut de l'amiga M.J. Arnall i Juan. Ella mateixa, en un dels seus darrers treballs, es va ocupar també d'aquesta qüestió, per això he volgut que la meua aportació a aquest homenatge que li dedica el seu Departament, els seus amics i els seus col·legues incideixi en aquesta qüestió, tot ampliant-la a l'estudi de la gènesi documental dels nomenaments dels oficials reials catalans durant el regnat d'aquell monarca.

la producció documental. Jaume II, però, havia estat coronat prèviament com a rei de Sicília l'any 1285, i en aquest regne se n'hauria adonat de la importància que un arxiu ben organitzat tenia per al desenvolupament de l'activitat política i diplomàtica d'un monarca. L'organització dels arxius sicilians, que, presumiblement, seguí la dels arxius de la Santa Seu, hauria estat un model per al rei Jaume en la seva tasca l'ordenació i concentració dels arxius reials en la ciutat de Barcelona².

Des de l'època de Jaume I, una bona part de la documentació reial es trobava repartida per monestirs i cases religioses de diferents llocs (San Juan de la Peña, Sigüenza, València, Barcelona, Montearagón, entre altres), que haurien conformat una xarxa d'arxius coordinats amb els de Barcelona. Les peticions de documentació per part dels reis als superiors i superiores d'aquests establiments permeten conèixer l'activitat d'aquest *sistema arxivístic*³, però a la vegada són una mostra de la problemàtica que per a l'administració representava haver d'esperar l'arribada de documents custodiats lluny de la cort per poder fonamentar múltiples qüestions, moltes d'elles urgents, i dels perills que el seu trasllat podia comportar. A intentar acabar amb aquesta situació de dispersió de la documentació i a organitzar la Cancelleria Reial hi va dedicar molts esforços Jaume II, que, per a aquesta tasca, comptà amb l'ajut inestimable del notari Mateu Botella, autor d'un catàleg dels registres conservats a l'Arxiu Reial de la Casa de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem de Barcelona, i del notari guarda-segells Bernat d'Aversó, una de les figures més activament involucrades en l'activitat escripturària i d'organització de la Cancelleria Reial i autor, probablement, d'unes normes de funcionament d'aquesta institució⁴.

Aquesta tasca d'organització es va veure reforçada per l'ordre reial de 1318 d'aprofitar l'espai de l'antiga capella del palau, reestructurar-lo i distribuir-lo en tres estances, una, amb volta, per conservar la documentació recollida d'altres establiments, una altra per instal·lar l'Arxiu del Mestre Racional, que, probablement, des dels seus orígens ja es conservava en el propi palau, i una tercera per guardar les joies, vestits i demés objectes de la cambra reial⁵. Quedava així constituït l'Arxiu

2. F. UDINA MARTORELL, *Guía histórica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*, Madrid: Ministerio de Cultura, 1986, pp. 26-27; A. CANELAS; J. TRENCHS, *Cancillería y cultura. La cultura de los escribanos y notarios de la Corona de Aragón (1344-1479)*, Zaragoza: Cátedra Zurita – Institución Fernando el Católico, 1988, (*Folia Stuttgartensia*), p. 21.

3. R.I. BURNS, *Societat i documentació en el regne croat de València*, València: Tres i Quatre, 1988, pp. 32-37 y F. UDINA MARTORELL, *Guía histórica...*, pp. 28-29.

4. J. TRENCHS; A.M. ARAGÓ, *Las Cancillerías de la Corona de Aragón y Mallorca desde Jaime I a la muerte de Juan II*, Zaragoza: Cátedra Zurita - Institución Fernando el Católico, 1983, p. 44 (*Folia Parisiensia*, 1); A. CANELAS; J. TRENCHS, *Cancillería y cultura...*, p. 24.

5. J.E. MARTÍNEZ FERRANDO, *El archivo de la Corona de Aragón*, Barcelona: Aymà, 1944, p. 37 y F. UDINA MARTORELL, *Guía histórica...*, pp. 80-81.

Reial amb les seves dues grans seccions de Cancelleria i Mestre Racional.

D'altra part, durant el regnat de Jaume II la documentació amplia el seu volum i la seva tipologia. A aquest fet hi varen contribuir d'una manera decisiva les Cartes Reials Diplomàtiques⁶, en paper, que es convertiren en la principal via de comunicació entre el rei i els seus súbdits, l'Imperi i la Santa Seu⁷. L'activitat del rei en aquest sentit gairebé podem considerar-la d'autèntica febre pel document escrit, atès el volum de cartes conservades, que superen en varis milers les dels altres monarques⁸.

Tal activitat va tenir el seu paral·lelisme en els registres, que són un altre dels elements que identifica la Cancelleria de Jaume II. Durant el seu regnat les sèries varen adquirir una més completa y definitiva diversificació, se'n crearen de noves i s'establí una distribució més coherent de la documentació copiada en aquests volums⁹. En aquest sentit, una sèrie totalment nova, iniciada durant aquest regnat, és la dels Registres *Officialium*. Integrada per quatre volums¹⁰, comença l'any 1303, dotze anys després de què Jaume II fos coronat rei, i recull els nomenaments dels oficials jurisdiccionals de Catalunya, Aragó, València i Múrcia i dels seus assessors, així com els nomenaments d'altres càrrecs vinculats a les cúries judicials¹¹.

Una part de la documentació custodiada en els registres *Officialium*, la relacionada amb els nomenaments dels oficials catalans -el nomenament pròpiament dit i les executòries que l'acompanyen i el completen- està en la base de l'elaboració del present treball sobre la gènesi d'aquest tipus documental.

Reconstruir el procés d'elaboració documental és una de les tasques més importants de la Diplomàtica i es concreta en determinar les causes que motivaren la confecció d'un document, *acció jurídica*, i fixar com es dugué a terme aquella, *documentació*, el que en termes diplomàtics coneixem també com *actio i conscriptio*¹².

6. H. FINCKE, *Acta Aragonensia. Quellen zur deutschen italienischen, französischen, spanischen zur Kirchen und Kulturgeschichte aus der diplomatischen Korrespondenz Jaimes II (1291-1327)*, Berlin-Leipzig: Walther Rothschild, 1908-1922, 3 vols.

7. J. TRENCHS; A.M. ARAGÓ, *Las Cancillerías...*, pp. 45-46.

8. Per a un cens de les Cartes Reials conservades d'època medieval, vegeu *ibidem*, p. 14 y F. UDINA MARTORELL, *Guía histórica...*, pp. 221-230.

9. Una ullada a la guia de l'Arxiu de la Corona d'Aragó permet adonar-se'n de l'augment quantitatiu i qualitatiu dels registres durant el regnat de Jaume II, vegeu F. UDINA MARTORELL, *Guía histórica...*, pp. 188-190.

10. ACA, Cancelleria, *Registrum Officialium I Jacobi II* (núm. 231), *Registrum Officialium II Jacobi II* (núm. 232), *Registrum Officialium III Jacobi II* (núm. 233) i *Registrum Sardinie et Officialium Jacobi II* (núm. 316).

11. El registre núm. 316 recull, a més, documentació relacionada amb Sardenya. Prèviament, aquesta documentació, els nomenaments reials, s'aplegava en els registres *Commune*.

12. A. PRATESI, *Genesi e forme del documento medievale*, Roma: Jouvence, 1979, p. 25.

ACCIÓ JURÍDICA EN ELS NOMENAMENTS D'OFICIALS REIALS

Pel que fa a l'*acció jurídica*, les causes que originaren una concessió i la confecció corresponent del document queden reflectides en la seva part expositiva, tant si es tracta de concessions emanades *motu proprio*, de concessions sol·licitades pels súbdits o *petitio*, de concessions producte de la intervenció de persones properes a l'autoritat o *intercessio* o de concessions resultat d'un assessorament previ o *interventio*¹³.

La documentació que conforma els Registres *Officialium* de Jaume II presenta aquestes possibles modalitats de l'*actio*. La pròpia voluntat del rei, sense cap justificació, n'és una d'elles, tot i que cal tenir en compte que de vegades alguns documents eren expedits directament per la Cancelleria sense rebre l'ordre manifest de l'autoritat, encara que aquesta figurava com autora.

L'expedició *motu proprio* presenta en els nomenaments reials de Jaume II la fórmula següent:

- *Tenore presentis carte nostre graciose concedimus ...*¹⁴
- *Comittimus tibi ... officium...*¹⁵

La referència a les aptituds del futur beneficiari del càrrec o els serveis prestats poden justificar un nomenament o una concessió. En aquest cas les fórmules més emprades són:

- *De fidelitate et legalitate ac industria vestri ... comittimus ...*¹⁶
- *Ad graciosam placiditatis obsequia per vos ... nobis et regie domui nostre exhibita fideliter et devote, comittimus ...*¹⁷
- *Attentis gratuitis et acceptis serviciis per vos ... nobis exhibitis et que cotidie exhibere non cessatis, in remuneracione serviciorum ipsorum, de speciali gratia damus et concedimus ...*¹⁸
- *Significamus vobis nos, considerato laudabili testimonio de vobis perhibito coram nobis, de vestra sufficientia, industria et legalitate, vos ... in nostrum ... fiducialiter comississe...*¹⁹

13. *Ibidem*, p. 35-39.

14. En referència al nomenament de Francesc Busquets com a lloctinent del Batlle General de Catalunya. ACA, Cancelleria, reg. 233, f. 262-262v.

15. Així es desprèn del nomenament de Ramon Granell com a saig i crida dels Prats del Rei. *Ibidem*, reg. 232, f. 200.

16. És el cas, entre d'altres, del nomenament de Guillem de Llacera com a batlle de Barcelona. *Ibidem*, reg. 232, f. 191v.-192.

17. Nomenament de Pere de Bell-lloc, batlle del castell de Montcada. *Ibidem*, reg. 233, f. 273-273v.

18. El reconeixement dels serveis prestats està en l'origen del nomenament d'Arnau Estanyer com a batlle de Caldes de Malavella i de Llagostera. *Ibidem*, reg. 232, f. 177v.-178.

19. Fórmula utilitzada en el nomenament de Guillem Domènec com a advocat reial en la ciutat de Barcelona. *Ibidem*, reg. 232, f. 150v.

La sol·licitud, oral o escrita, per part del futur beneficiari *-petitio-* o la intervenció de terceres persones *-intercessio-* es presenta sota les següents variants. En el primer cas la fórmula utilitzada és:

- *Cum ... exposuerit ... et supplicaverit nobis ut sibi concedere dignaremur ...*²⁰

En el segon cas són terceres persones, generalment properes a l'autoritat o familiars seus, alts funcionaris, personal de *domo sua*, etc., les que fan la sol·licitud al rei. En són un exemple clar les següents fórmules:

- *Cum pro parte quorundam amicorum nobis fuerit supplicatum ut ... comissionem facere dignaremur ... concedimus tibi ...*²¹
- *Ex parte dilecti militis nostri ... humiliter fuit supplicatum ut dictum officium ... concedere dignaremur concedimus tibi ...*²²
- *Ad humilem supplicationem pro parte ... nobis factam, comittimus ...*²³
- *Nos, ad supplicationem quorundam domesticorum nostrorum nobis exhibitam, comittimus ...*²⁴
- *Ex parte consiliorum et proborum hominum ... fuit nobis supplicando ...*²⁵

Altres casos, finalment, són el resultat de la intervenció de terceres persones, doctes en la matèria i familiars, que aconsellen l'actor o assenteixen i aproven la seva determinació. Són els anomenats *consentientes* i *intervenientes*, l'acció dels quals queda de manifest en el tenor documental per mitjà d'expressions com *de assensu* o *de consilio*. La presència d'aquestes persones, moltes vegades, era requerida pel propi document, quan es tractava de confirmar fets jurídics anteriors. La fórmula utilitzada en aquests casos és:

- *Cum nos, de assensu dilecti consilarii nostri ... comisserimus ...*²⁶

20. Llicència a favor de Jordà de Sexena per poder nomenar un substitut en el càrrec de saig vitalici de la batllia de Lleida. *Ibidem*, reg. 232, f. 170v.

21. Proposta de Ramon Andreu com a sotsveguer de Girona si el veguer el considera idoni. *Ibidem*, reg. 232, f. 225v.

22. Nomenament de Pere Bataller com a saig de Caldes de Montbui, a prec de Rimbau Desfar, veguer de Girona i Besalú. *Ibidem*, reg. 232, f. 167.

23. Nomenament de Guillem Certers com a assessor del batlle de Sarraí, a prec de l'abat de Santes Creus. *Ibidem*, reg. 232, f. 217v.

24. Nomenament de Bernat de Navàs com a saig de Sampedor. *Ibidem*, reg. 233, f. 273v.

25. A prec dels consellers i prohoms de Barcelona, manament al sobreveguer de la ciutat, Simó de Gironella, perquè juri complir les resolucions de les Corts de Montsó en allò que fa referència a la purga de taula. *Ibidem*, reg. 231, f. 69.

26. El conseller reial Berenguer de Manso donant el seu assentiment a favor del nomenament de Mateu de Gomà com a batlle de Camarassa, Cubells i Montgai. *Ibidem*, reg. 232, f. 123.

LA DOCUMENTACIÓ EN ELS NOMENAMENTS DELS OFICIALS REIALS

Pel que fa a la *conscriptio*, el pas de l'acció jurídica a l'elaboració del document ve donat per la *iussio*. Amb la *iussio* o *mandatum* s'inicia el procés d'expedició documental, procés que consta de diverses fases i que queda conclòs amb el lliurament del document als interessats²⁷. En la documentació de la Cancelleria Reial dels reis d'Aragó i comtes de Barcelona, aquestes fases han estat perfectament establertes per J. Trenchs i A.M. Aragó²⁸ y són les següents: ordre d'expedició pel sobirà o un alt càrrec (amb possible manament intermedi), redacció de la minuta, formalització del document, supervisió pel canceller o per un alt càrrec, registrament, segona revisió, *iussio sigillandi*, taxació del document i lliurament a l'interessat.

El fet de què el lliurament dels documents originals dels nomenaments reials es canalitzés en moltes i variades direccions ha comportat que aquella part d'aquesta documentació que s'ha conservat estigui molt dispersa, raó per la qual només podem imaginar els seus caràcters extrínsecs a partir d'altra documentació contemporània, la forma de la qual no diferiria de la d'aquells. En els registres, però, els documents apareixen copiats de manera diversa i no sempre homogènia, de manera que podem trobar documents amb la intitulació abreviada i mancats de l'anunci de validació (els majoritaris), documents múltiples per a diferents titulars (en aquest cas apareix copiat íntegre el primer document i en la resta apareix el nom dels interessats precedit de la fórmula *Simul fuit missa ...*²⁹; *Simul et sub eadem data fuit facta ...*³⁰; *De predictis fuerunt facte II carte consimiles quarum una fuit tradita parti hominum ... et altera parti hominum ...*³¹), documents extractats (en els que hi consta la data i una explicació sumària) i algun exemple de documents sencers, gairebé una còpia imitativa de l'original³².

Els nomenaments -juntament amb els manaments o cartes amb clàusula de manament, els simples manaments, les cartes missives, els guiatges, les instruccions a ambaixadors i els volants- eren expedits en paper i segellats amb el segell comú. La carta reial en la seva modalitat de carta oberta o *lletra patent* hauria estat el seu principal canal de transmissió³³. Aquestes cartes reials obertes apareixen redactades en forma subjectiva i les fórmules que articulen el seu discurs són la notificació, la

27. A. PRATESI, *Genesi e forme...*, 39.

28. J. TRENCHS; A.M. ARAGÓ, *Las Cancillerías...*, pp. 48-49 i 64.

29. ACA, Cancelleria, reg. 231, ff. 76 i 72.

30. *Ibidem*, reg. 231, ff. 119v.-120.

31. *Ibidem*, reg. 233, f. 180.

32. *Ibidem*, reg. 232, ff. 184v.-185.

33. Sobre les modalitats de lletres reials i els seus principals tipus diplomàtics vegeu M.J. ARNALL I JUAN, *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*, Girona-Barcelona: Ajuntament de Girona-Fundació Noguera, 2000, 2 vols.

intitulació, la direcció, la salutació, la disposició, les clàusules finals (penals o injuctives), les clàusules de corroboració, la datació i la revisió o *recognitio*, tot i que nomenaments molt concrets poden presentar un preàmbul que els hi confereix solemnitat y una part expositiva on consten les circumstàncies que els afavoriren.

La fórmula de la *iussio* en la carta reial se situava al dors i a sobre seu es procedia a fixar-hi el segell, de manera que la seva lectura resulta impossible en aquells documents que conserven aquest element de validació. En altres documents, expeditos en pergamí, se situava al peu, quedant amagada sota la plica quan es procedia a l'aplicació del segell. En els registres apareix a la base de cadascuna de les còpies registrades; algunes vegades, però, per mitjà de termes com *Idem*, *Ut supra* o *Idem ut supra* es remet a la fórmula completa copiada al peu d'un document anterior.

La Comissió Internacional de Diplomàtica defineix la *iussio* com *l'action par laquelle l'ordre est donné de procéder à l'établissement de l'acte écrit; l'acte peut être écrit ou verbal. Il peut être donné par l'auteur de l'acte juridique lui-même ou bien par une personne ou une institution à qui il a confié l'instruction de l'affaire et délégué, compte tenu de sa compétence, la décision*³⁴. Així, doncs, les fórmules mitjançant les quals se'ns presenta depenen de qui o d'on ha sorgit l'ordre, raó per la qual n'hi ha una gran diversitat.

La *iussio* ens dóna importants dades sobre els mecanismes seguits a l'hora de despatxar la documentació i ens informa sobre els escrivans, sobre el personal de la Cancelleria, els alts càrrecs de la Cort, els familiars del rei, el personal de la seva casa, etc.³⁵, i és a la vegada un mecanisme de control perquè identifica, en definitiva, les persones responsables del contingut dels documents expeditos. Aquesta fórmula apareix per primera vegada en els registres de la Cancelleria Reial durant el regnat de Jaume II, si bé el seu precedent s'hauria de situar en les notes de Cancelleria que comencen a informar tímidament de les funcions dels diferents funcionaris durant el regnat de Pere el Gran, quan la influència siciliana comença a ser patent en els usos documentals de la Cancelleria Catalano-Aragonesa.

Si bé els ordres directe o indirecte del rei són majoritaris, no manquen exemples de documents expeditos com a resultat d'un manament donat o transmès per càrrecs de la Cancelleria, per altres oficials, per familiars del rei, servidors seus, etc. Tot considerant aquesta diversitat, es pot establir una divisió en funció de qui va fer els manaments o a través de qui es va transmetre l'ordre reial. En aquest sentit, el rei, el canceller, el lloctinent del canceller, el vice-canceller o el seu lloctinent, el notari guarda-segells, el consell, els jutges de cort i altres càrrecs de l'administració,

34. Mª MILAGROS CÁRCEL ORTÍ ed., *Vocabulaire international de la Diplomatie*, València: Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura – Universitat de València. Servei de Publicacions, 1994, núm. 336, p. 86.

35. Vegeu les llistes que acompanyen el treball.

com és el cas del batlle general, el tresorer o el portantveus del procurador general, estan en l'origen de l'expedició dels documents de nomenament dels oficials reials catalans al llarg del regnat de Jaume II³⁶.

El rei

El rei, directament, mana expedir els documents als escriptors, al notari guarda-segells Bernat d'Aversó, a algun membre del consell, al canceller i al vice-canceller. En aquest cas, la fórmula utilitzada conté el nom de la persona que rep l'ordre acompanyat de l'expressió *mandato regio*. Aquesta expressió, però, pot presentar petites variacions en la seva redacció, tals com *ex ordinatione regia* o *mandato domini regis*. Amb prevalença de la primera, però també amb aquestes diferents variants, és la fórmula més repetida en els assentaments documentals dels registres. No és estrany, però, que hi hagi exemples més senzills en els que només apareix el nom de la persona que va rebre l'ordre o la va transmetre, sense cap d'aquestes expressions.

L'expedició de documents de nomenaments similars a favor de diferents persones es feia, moltes vegades, a través d'un manament general, manament que es tradueix en la clàusula de la *iussio* amb l'expressió *ex generali regis mandato* o *ex generali regia ordinatione* (amb les variants *ex generali mandato regio* o *ex generali mandato*) precedida del nom de l'escriptor.

No manquen els exemples en els que la provisió d'un càrrec decidida pel rei queda reflectida en la *iussio* amb l'expressió *ex provisione domini regis* també precedida del nom de l'escriptor.

Els escriptors que repetidament apareixen com a destinataris de l'ordre directe del rei són, en la documentació estudiada, Bernat Despuig, Pere Martí, Domènec de Biscarra, Guillem Agustí, Pere Solé, Pere Llobet i Francesc Sabastida.

El rei, indirectament, ordena expedir els documents a través del canceller, del vice-canceller, persones de la seva casa, consellers o altres oficials. En aquests casos

36. Sobre la transmissió de la *iussio regis* en el regnat de Jaume II vegeu R. CONDE Y DELGADO DE MOLINA, «La transmisión de la *iussio regis* en la producción documental bajo Jaime II de Aragón: Estudio del registro *Curie* I del Archivo de la Corona de Aragón», a J. TRENCHS; A.M. ARAGÓ, *Las Cancillerías...*, pp. 83-99. És, fins al moment actual, el primer i l'únic treball que analitza aquesta qüestió. La metodologia clara que segueix m'ha animat a seguir-la en el present treball, atès que la documentació estudiada és fruit de la mateixa Cancelleria i els canals de transmissió dels diferents ordres són pràcticament els mateixos. Sobre el particular vegeu, també, M.J. ARNALL I JUAN, *Lletres reials...*, I, pp. 99-119, on l'autora recollí, a partir del dors de les lletres reials gironines que no han conservat el segell, una gran diversitat de fórmules que abasten una cronologia que va des de 1317 a 1514.

l'expressió *mandato regio facto* per comença i acaba, respectivament, amb el nom de l'escrivà i amb el nom de la persona que li va transmetre l'ordre reial:

- *Matheus de Botella mandato regio facto per Artaldum de Lauro*³⁷

Els escrivans que varen rebre l'ordre en aquest cas varen ser Guillem Agustí, Mateu Botella, Bernat Serradell, Francesc Sabastida, Guillem Llobet, Gil Pérez, Bernat de Font i Domènec de Biscarra. Trametent-los l'ordre reial, a més dels alts càrrecs de la Cancelleria, apareixen Mateu [Puigàlber], de *camera regia*, Guillem Olomar, conseller i jutge de cort, Jaume [de Cardona], de *camera regia*, Artau Desllor (o Artal de Azlor), conseller i *hostiarium maiorem*, Pere Martí, tresorer, Arnau de Cirera, de *camera regia*, Llorenç de Cínia, jutge de cort, Vidal de Vilanova, escuder, Dalmau de Pontons, jutge de cort, fra Guillem Baró, capellà del rei, i Bernat Sarrovira.

Aquesta expressió y la que ens indica el manament directe del rei són les fórmules majoritàries amb les quals s'expressa la *iussio* en els nomenaments.

L'ordre reial també pot ser donat per mitjà de *litterae secretae* dirigides als vice-cancellers Pere de Monell, Bernat Sabadía i Dalmau de Pontons, els quals s'encarreguen de transmetre'ls als escrivans o ells mateixos se n'ocupen personalment³⁸:

- *Bernardus de Aversone ex littera secreta missa Petro de Monello*³⁹
- *Petrus Luppeti mandato regio facto per Bernardum de Abbatia, cui dominus Rex mandavit per litteram secretam*⁴⁰
- *Guillelmus Luppeti mandato vicecancellarii* [Bernat Sabadía], *cui fuit mandatum per litteram secretam*⁴¹
- *Vicecancellarius* [Dalmau de Pontons] *mandato regio ex littera secreta sibi facta*⁴²

Altres documents varen ser expedits a partir de manaments fets a través del mateix sistema, amb cartes dirigides al notari guarda-segells Bernat d'Aversó i a l'escrivà Guillem Agustí:

- *Bernardus de Aversone mandato regio facto per litteram secretam*⁴³

37. ACA, Cancelleria, reg. 231, f. 100v.

38. J. TRENCH; A.M. ARAGÓ, *Las Cancillerías...*, p. 43, aporten dades sobre la cronologia dels diferents vice-cancellers de Jaume II.

39. ACA, Cancelleria, reg. 231, f. 102v.

40. *Ibidem*, reg. 232, f. 144v.

41. *Ibidem*, reg. 232, f. 114.

42. *Ibidem*, reg. 232, f. 287.

43. *Ibidem*, reg. 232, f. 112.

- *Bernardus de Aversone mandato regio ex littera secreta sibi facta*⁴⁴
- *Bernardus de Aversone ex littera secreta*⁴⁵
- *Bernardus de Aversone ex littera secreta sibi missa*⁴⁶
- *Guillelmus Augustini mandato regio facto per litteram secretam*⁴⁷

Algunes peticions per obtenir càrrecs varen ser proveïdes pel l'audiència judicial del rei, tal com ho reflecteixen les fórmules següents, que acompanyen nomenaments per ocupar el càrrec de jutge assessor:

*Egidius Petri ex petitione provisa in audientia domini regis*⁴⁸

*Petrus Lupperti ex petitione provisa in audientia per dominum regem*⁴⁹

*Petrus Lupperti ex petitione provisa in audientia*⁵⁰

La fórmula que expressa el renovament d'un càrrec que havia estat concedit directament pel rei i registrat en el seu moment apareix una sola vegada al llarg de la documentació dels nomenaments d'oficials catalans; la seva expressió és la següent:

*Dominicus de Biscarra ex concessione regia in registro conscripta*⁵¹

En una sola ocasió apareix la reina trametent a l'escrivà Guillem Agustí l'ordre del rei. Es tracta en aquest cas del nomenament de Bonanat Tolosa com a jutge de Torroella de Montgrí:

- *Guillelmus Augustini mandato domini regis facto per dominam reginam*⁵²

El Cancellier

El cap, si més no nominal, de la Cancelleria va intervenir molt poques vegades en la transmissió dels ordres d'expedició de la documentació dels nomenaments

44. *Ibidem*, reg. 232, f. 263v.

45. *Ibidem*, reg. 233, f. 254v.

46. *Ibidem*, reg. 232, f. 285 y 285v.

47. *Ibidem*, reg. 233, f. 224.

48. *Ibidem*, reg. 232, f. 312.

49. *Ibidem*, reg. 233, f. 181.

50. *Ibidem*, reg. 233, f. 199.

51. *Ibidem*, reg. 233, f. 177.

52. *Ibidem*, reg. 233, f. 236v.

d'oficials catalans i, en general, en tota la documentació que expedia la Cancelleria, tot i que una de les seves funcions consistia en el control dels documents que sortien d'ella. La seva escassa presència s'explica per la seva condició d'alta dignitat eclesiàstica que en moltes ocasions l'obligava a estar allunyat de la cort, bé perquè s'havia de dedicar a la seva activitat pastoral, bé perquè havia de representar el rei arreu en missions diplomàtiques d'alt nivell⁵³.

L'expedició d'alguns nomenaments d'oficials va ser ordenada directament per ell als escriptors Pere Llobet, Guillem Agustí, Bernat de Font i Bertran Desvall, i al vice-canceller, a qui en una ocasió li va dictar el contingut del document, tal com ho indiquen les fórmules següents:

- *NN mandato domini episcopi* [Ramon Despont]⁵⁴
- *NN mandato domini episcopi cancellarii* [Ramon Despont]⁵⁵
- *NN mandato domini cancellarii* [Pedro López de Luna]⁵⁶
- *Dominus episcopus* [Ramon Despont] *mandavit et dictavit Petro Monello*⁵⁷
- *Dominus episcopus* [Ramon Despont] *misit expediendam*⁵⁸

Però també apareix transmetent els ordres reials als escriptors Guillem Agustí, Domènec de Biscarra i Mateu Botella, al notari guarda-segells i al vice-canceller, que a la vegada la transmeten a l'escrivà corresponent:

- *NN mandato regio facto per dominum episcopum Valencie* [Ramon Despont]⁵⁹
- *NN mandato regio facto per dominum episcopum valentinum* [Ramon Despont]⁶⁰
- *NN mandato regio facto per dominum Oscensem episcopum cancellarium* [Gastó de Montcada]⁶¹
- *Bernardus Maiori mandato regio facto per Bernardum de Aversone, cui mandavit dominus episcopus cancellarius* [Ramon Despont]⁶²

53. J. TRENCHS; A.M. ARAGÓ, *Las Cancillerías...*, pp. 40-41.

54. ACA, Cancelleria, reg. 231, f. 141.

55. *Ibidem*, reg. 231, f. 141.

56. *Ibidem*, reg. 233, f. 301.

57. *Ibidem*, reg. 231, f. 89.

58. *Ibidem*, reg. 231, f. 121v.

59. *Ibidem*, reg. 231, f. 172.

60. *Ibidem*, reg. 232, f. 110 i 101v.

61. *Ibidem*, reg. 233, f. 265v.

62. *Ibidem*, reg. 232, f. 110v.

- *Guillelmus Augustini mandato regio facto per Petrum de Monello, cui mandavit episcopus* [Ramon Despont]⁶³

En una sola ocasió l'encarregat de transmetre l'ordre reial als escriptors va ser Joan Bur, lloctinent del canceller; la fórmula és la mateixa que la que utilitza el canceller per transmetre els ordres reials als escriptors:

- *Petrus Luppeti mandato regio facto per Iohannem Bur, tenentem locum cancellarii*⁶⁴

El Vice-canceller

Més abundant en la documentació és la presència del vice-canceller, persona encarregada, dins la Cancelleria, de controlar la forma i contingut dels actes escrits i de canalitzar els diferents ordres⁶⁵. La seva intervenció en l'expedició dels nomenaments dels oficials catalans presenta variants diverses en funció de si havia rebut l'ordre del rei i se n'ocupava directament, de si l'havia rebut del canceller o d'algun alt càrrec, de si ell mateix l'havia donat als escriptors o al notari guarda-segells o de si havia transmès l'ordre reial als escriptors o al notari guarda-segells.

Quan se n'ocupa directament de l'ordre del rei, la fórmula presenta el nom del vice-canceller, o n'esmenta el càrrec, tot seguit de l'expressió *mandato regio* o, de vegades, *ex ordinatione*. No manquen exemples en els quals l'ordre reial li havia estat transmès per mitja de *litterae secretae*:

- *Vicecancellarius* [Dalmau de Pontons] *mandato regio*⁶⁶
- *Bernardus de Abbatia ex ordinatione*⁶⁷
- *Vicecancellarius* [Dalmau de Pontons] *mandato regio ex littera secreta sibi facta*⁶⁸

Són pocs els exemples en què rep l'ordre del canceller, que en algun cas li va dictar el contingut del document, o d'un conseller com a portaveu del Consell, tal com ho indiquen les fórmules:

63. *Ibidem*, reg. 231, 92v.

64. *Ibidem*, reg. 232, f. 289.

65. Per conèixer les altres funcions del vice-canceller vegeu J. TRENCHS; A.M. ARAGÓ, *Las Cancillerías...*, pp. 42-43. Vegeu, també, R. CONDE Y DELGADO DE MOLINA, «La transmisión...», p. 87-89.

66. ACA, Cancelleria, reg. 232, f. 174.

67. *Ibidem*, reg. 232, f. 141v.

68. *Ibidem*, reg. 232, f. 287.

- *Dominus episcopus* [Ramon Despont] *mandavit et dictavit Petro Monello*⁶⁹
- *Bernardus de Abbatia cui dixit Bernardo de Fonollario*⁷⁰

El manament directe del vice-canceller als escrivans o a algun altre càrrec de la Cancelleria, així com la seva intervenció trametent als escrivans l'ordre directe del rei o els ordres reials per manament de la reina, del canceller o d'un conseller són majoritaris en els documents en els quals intervé. La casuística en aquests casos és àmplia:

- *Bernardus Maioris mandato Petri de Monello*⁷¹
- *Franciscus de Bastida mandato vicecancellarii* [Dalmau de Pontons]⁷²
- *Bernardus de Aversone mandato Petri de Monello*⁷³
- *Guillelmus Augustini mandato regio facto per Bernardum de Abbatia*⁷⁴
- *Bernardus de Fonte mandato regio facto per vicecancellarium* [Dalmau de Pontons]⁷⁵
- *Guillelmus Augustini mandato regio facto per Petrum de Monello, cui domina regina mandavit*⁷⁶
- *Guillelmus Augustini mandato regio facto per Petrum de Monello, cui mandavit episcopus*⁷⁷
- *Bernardus de Fonte mandato regio facto per Bernardum de Abbatia, cui mandavit ex parte regis Bernardus de Fonollario apud Dertusam*⁷⁸

No manquen exemples en els que el vice-canceller directament manà expedir un document o l'expedeix com a resultat de la informació que, per part del rei, li ha arribat a través d'un membre del Consell. Aquests casos es concreten en la fórmula:

- *Vicecancellarius* [Dalmau de Pontons]⁷⁹

69. Vegeu nota 57.

70. ACA, Cancelleria, reg. 232, f. 146.

71. *Ibidem*, reg. 231, f. 127. No manquen els ordres directes donats pels vice-cancellers Bernat Sabadia, Dalmau de Pontons i Guillem Jafre, ni els casos en els que únicament apareix el terme *vicecancellarius* per indicar la seva intervenció directa o com a transmissor de l'ordre reial.

72. *Ibidem*, reg. 232, f. 199.

73. *Ibidem*, reg. 231, f. 121.

74. *Ibidem*, reg. 231, f. 173.

75. *Ibidem*, reg. 232, f. 152v.

76. *Ibidem*, reg. 231, f. 68v.

77. *Ibidem*, reg. 231, f. 92v.

78. *Ibidem*, reg. 232, f. 122v.

79. *Ibidem*, reg. 232, f. 180.

- *Petrus de Monello misit expediendam*⁸⁰
- *Vicecancellarius* [Dalmau de Pontons] *misit expediendam*⁸¹
- *Bernardus de Abbatia misit expediendam, cui dixit ex parte domini regis Bernardus de Fonollario*⁸²

Algunes vegades mana l'expedició d'un document per mitjà de *litterae secretae* o transmet els ordres que li han arribat a través d'aquesta via de comunicació:

- *Vicecancellarius* [Dalmau de Pontons] *ex littera secreta*⁸³
- *Bernardus de Aversone ex littera secreta misa Petro de Monello*⁸⁴
- *Guillelmus Augustini mandato vicecancellarii* [Bernat Sabadia], *cui fuit mandatum per litteram secretam*⁸⁵
- *Petrus Luppeti mandato regio facto per Bernardum de Abbatia, cui dominus rex mandavit per litteram secretam*⁸⁶

El lloctinent del vice-canceller apareix esporàdicament donant directament els ordres d'expedició documental, actuant directament per manament reial o transmetent l'ordre reial als escriptors, tal com ho mostren les fórmules:

- *Bertrandus de Vallo mandato tenentis loci vicecancellarii*⁸⁷
- *Locum tenens vicecancellarii mandato regio*⁸⁸
- *Bernardus de Serradello mandato regio facto per tenentem locum vicecancellarii*⁸⁹
- *Dominicus de Biscarra mandato regio facto per Petrum de Castell, tenentem locum vicecancellarii*⁹⁰

El notari guarda-segells

El 1301 el notari Bernat d'Aversó jurava el càrrec de notari guarda-segells de la Cancelleria de Jaume II. Començava així una llarga carrera en el sí d'aquesta insti-

80. *Ibidem*, reg. 231, f. 89v., 112v., 124v., 127v., 141.

81. *Ibidem*, reg. 232, f. 193.

82. *Ibidem*, reg. 232, f. 121.

83. *Ibidem*, reg. 232, f. 200.

84. *Ibidem*, reg. 231, f. 120v.

85. *Ibidem*, reg. 232, f. 114.

86. *Ibidem*, reg. 232, f. 144v.

87. *Ibidem*, reg. 233, f. 266v.

88. *Ibidem*, reg. 232, f. 244v.

89. *Ibidem*, reg. 232, f. 121.

90. *Ibidem*, reg. 233, f. 207. Altre lloctinent del vice-canceller que transmet l'ordre reial fou el jutge de cort Llorenç de Cínia, *ibidem*, f. 186v.

tució que el mantindria en actiu en el càrrec fins l'any 1327. Figura importantíssima, gran puntal de la Cancelleria i fidel col·laborador del Rei, va intervenir molt directament en la correspondència del monarca, actuant com un autèntic secretari, tal com ho demostren la multitud de notes que acompanyen els assentaments documentals dels registres al llarg de tot el regnat⁹¹. La presència del seu nom en les fórmules de la *iussio regia* ens el descobreix actuant directament, per manament directe del rei, del canceller, del vice-canceller, del Consell o d'altres càrrecs de l'administració, rebent i despatxant els ordres reials tramesos pel vice-canceller, personal de la casa del rei o als càrrecs de l'administració, expedit documents *pro iustitia* o trametent els ordres reials als escrivans. Aquesta diversitat en la seva actuació queda de manifest en les fórmules de la *iussio* que acompanyen la gran majoria de nomenaments d'oficials reials catalans.

En el primer cas l'expressió de la *iussio* pot presentar únicament el seu nom, anar acompanyat del verb corresponent o indicar la raó de l'expedició del document:

- *Bernardus de Aversone*⁹²
- *Bernardus de Aversone mandavit*⁹³
- *Bernardus de Aversone pro iustitia*⁹⁴ (actuant per justícia a favor de Guillem Rovira en el manament al veguer de Girona perquè l'accepti com a saig de Besalú i la seva batllia i destitueixi la persona que, sense tenir en compte l'ordre real i injustament, havia nomenat)

Quan actua per manament del rei, del canceller, del Consell o del vice-canceller la fórmula és similar a la d'altres càrrecs quan reben l'ordre:

- *Bernardus de Aversone mandato regio*⁹⁵
- *Bernardus de Aversone ex ordinatione domini episcopi* [Ramon Despont] *et consilii*⁹⁶

91. J. TRENCHS; A.M. ARAGÓ, *Las Cancillerías...*, pp. 43-44 i R. CONDE Y DELGADO DE MOLINA, «La transmisión...», p. 89-90.

92. ACA, Cancelleria, reg. 232, f. 142v.

93. *Ibidem*, reg. 231, f. 173v.

94. *Ibidem*, reg. 231, f. 92v.

95. *Ibidem*, reg. 231, f. 101. Aquesta fórmula pot presentar petites variants, tals com: *Bernardus de Aversone ex generali mandato* (reg. 233, f. 230); *Bernardus de Aversone ex ordinatione et mandato domini regis* (reg. 231, f. 71v.); *Bernardus de Aversone ex regia ordinatione* (reg. 232, f. 138); *Bernardus de Aversone mandato regio audito per eum* (reg. 232, f. 107); *Bernardus de Aversone mandato regio generali* (232, f. 260v); *Bernardus de Aversone mandato regio generaliter facto* (reg. 232, f. 263).

96. *Ibidem*, reg. 231, f. 69.

- *Bernardus de Aversone mandato Petri de Monello*

La seva activitat el presenta sovint expedint documents per manament reial, el qual li ha estat comunicat pel tresorer, pel vice-canceller, per algun membre del Consell, per personal de la casa del rei o per alts càrrecs :

- *Bernardus de Aversone mandato regio facto per Petrum Marti, thesaurarium*⁹⁷
- *Bernardus de Aversone mandato regio facto per Petrum de Monello*⁹⁸
- *Bernardus de Aversone mandato regio facto per Bernardum de Fonollario*⁹⁹
- *Bernardus de Aversone mandato regio facto per fratrem Arnaldum de Matarone, elemosinarium domini regis*¹⁰⁰
- *Bernardus de Aversone mandato regio facto per Guillelmum de Cigiis* [batlle general de Catalunya]¹⁰¹
- *Bernardus de Aversone mandato regio facto per ammiratum*¹⁰²

No manquen els casos en els quals transmet directament als escrivans l'ordre reial o el transmet per ordre del canceller:

- *Petrus de Solerio mandato regio facto per Bernardum de Aversone, cui dixit dominus rex*¹⁰³
- *Bernardus Maiori mandato regio facto per Bernardum de Aversone, cui mandavit dominus episcopus cancellarius* [Ramon Despont]¹⁰⁴

Alguns ordres d'expedició documental li varen ser transmesos al notari guarda-segells per mitjà de cartes secretes, tal com ho indiquen les fórmules següents:

- *Bernardus de Aversone ex littera secreta*¹⁰⁵
- *Bernardus de Aversone ex littera secreta sibi missa*¹⁰⁶

97. *Ibidem*, reg. 232, f. 196v.

98. *Ibidem*, reg. 231, f. 90.

99. *Ibidem*, reg. 232, f. 133.

100. *Ibidem*, reg. 232, f. 119.

101. *Ibidem*, reg. 232, f. 192.

102. *Ibidem*, reg. 232, f. 120.

103. *Ibidem*, reg. 232, f. 137.

104. *Ibidem*, reg. 232, f. 110v.

105. *Ibidem*, reg. 233, f. 254v.

106. *Ibidem*, reg. 232, f. 285.

- *Bernardus de Aversone mandato regio ex littera secreta sibi facta*¹⁰⁷
- *Bernardus de Aversone mandato regio facto per litteram secretam*¹⁰⁸

El primogènit

El primogènit, com a governador general, ordena en algun cas l'expedició de documents, bé a través del seu Consell, bé a través de la seva pròpia audiència judicial:

- Dominicus de Biscarra ex petitione provisa in consilio domini infantis*¹⁰⁹
*Dominicus de Biscarra ex petitione provisa in audientia domini infantis*¹¹⁰

El Consell

Entre els nomenaments d'oficials reials catalans són pocs els documents que varen ser expeditos per ordre directe del Consell, ordre que queda reflectit en la *ius-sio* de la següent manera:

- *Egidius Petri ex petitione provisa in consilio*¹¹¹
- *Bernardus de Serradello ex petitione provisa*¹¹²
- *Egidius Petri ex petitione provisa in consilio domini cancellarii*¹¹³

En algun cas un membre d'aquesta institució va ser l'encarregat de transmetre l'ordre reial a l'escrivà; en altres apareix el notari guarda-segells que expedeix un document per ordre del canceller, com a portaveu del Consell, i del propi Consell:

- *Guillelmus Augustini mandato regio facto per nobilem Othonem de Montecathano, consiliarium*¹¹⁴
- *Bernardus de Aversone ex ordinatione domini episcopi [Ramon Despont] et consilii*¹¹⁵

107. *Ibidem*, reg. 232, f. 263v.

108. *Ibidem*, reg. 232, f. 112.

109. *Ibidem*, reg. 233, f. 178.

110. *Ibidem*, reg. 233, f. 180.

111. *Ibidem*, reg. 233, ff. 245v i 246v.

112. *Ibidem*, reg. 232, f. 280.

113. *Ibidem*, reg. 232, f. 289v.

114. *Ibidem*, reg. 233, f. 254.

115. *Ibidem*, reg. 231, f. 69.

Alts càrrecs

Alts càrrecs de l'administració com els batlles generals de Catalunya Guillem de Sitges i Ferrer de Lillet, els tresorers Pere Boil i Pere Marquès i el portantveus del procurador general recullen i transmeten l'ordre reial als escrivans. La fórmula és la mateixa que utilitza el vice-canceller i altres càrrecs per al mateix comès.

Jutges de cort

En la clàusula de la *iussio* dels nomenaments dels oficials reials catalans, els jutges de cort Dalmau Pontons¹¹⁶, Guillem Olomar, Llorenç de Cínia (que actua de vegades com a lloctinent del vice-canceller), Pere Coma i Ramon de Sal[...] apareixen com intermediaris per transmetre als escrivans l'ordre reial; la seva intervenció de vegades està relacionada amb qüestions judicials que afecten els nomenaments¹¹⁷. La fórmula de la *iussio* presenta la mateixa característica que la del cas anterior i la d'altres càrrecs que transmeten l'ordre reial.

Altres anotacions

Sovint la còpia del registre presenta *in calce* puntualitzacions (algunes vegades formant part de la fórmula de la *iussio*) sobre com, quan o per què es va donar l'ordre d'expedir un document, tal com ho reflecteixen les anotacions que acompanyen els nomenaments d'alguns oficials o la pròpia *iussio*. Es tracta d'anotacions molt interessants perquè aporten informació sobre situacions quotidianes, sobre l'activitat inherent als diferents càrrecs, sobre l'interès o no per ocupar-los, sobre pagaments de determinades quantitats, sobre l'obligatorietat de sotmetre's al judici de taula, etc., tal com se'ns presenta en els casos següents:

116. Aquest Dalmau Pontons apareix com a jutge de cort que transmet l'ordre reial a l'escrivà Guillem Agustí en el nomenament de Bernat de Belda com a saig de Besalú, de 18 de març de 1320. Sabem que Dalmau de Pontons va ser vice-canceller de Jaume II des de l'any 1312 i que Guillem Fafre ho era l'any 1320, vegeu J. TRENCHS; A.M. ARAGÓ, *Las Cancillerías...*, p. 43. Sabem, també, que Guillem Jafre havia estat jutge de cort, vegeu R. CONDE Y DELGADO DE MOLINA, «La transmisión...», p. 95. Sens dubte es tracta del mateix personatge, que després d'ocupar el càrrec de vice-canceller hauria continuat com jutge de cort. Un cas similar és el del vice-canceller Bernat Sabadía que apareix com a jutge de cort l'any 1307, any en el que començà a actuar com a vice-canceller, vegeu l'expressió de la *iussio* que acompanya la nota 130, cf. J. TRENCHS; A.M. ARAGÓ, *Las Cancillerías...*, p. 43.

117. R. CONDE Y DELGADO DE MOLINA, «La transmisión...», p. 93.

- la fórmula *Bernardus de Podio mandato domini regis durante tabulam* que acompanya el nomenament de Guillem Solé, com a batlle de Cardedeu i Vilamajor, ens indica que el rei va fer el manament assegut a taula, a l'hora de l'àpat¹¹⁸
- el cas de Berenguer Basset, que és nomenat sotsveguer de Barcelona després d'haver superat el judici de taula i tal i com ho havia indicat anteriorment el rei des de la ciutat de València, queda reflectit en l'ordre d'expedició de la següent manera: *Franciscus de Bastida mandato regio iam apud Valencie facto ut reduceretur ad dictum officium cum esset absolutus per inquisitores, quam absolutionem nunc obtinuit*¹¹⁹
- la referència a la provisió reial perquè s'expedeixi el document de cessament de Pere Tomàs com a substitut del sotsveguer de Lleida, en haver estat Huguet de Plomat absolt en el judici de taula, completa la *iussio* següent: *Guillelmus Augustini mandato regio facto per Matheum de camera. Dominus rex ex provisione sua mandavit predictam litteram facere*¹²⁰
- el nomenament de Ramon Gil com a procurador fiscal de la ciutat de Lleida i de la vegueria de Lleida i el Pallars, tal i com ja havia estat manat anteriorment, es reflexa de la manera següent en l'ordre reial: *Petrus Luppeti mandato regio facto per Arnaldum de Ciraria, cui fuit mandatum ut dixit iam apud Terrachonam*¹²¹
- l'ordre reial d'expedir el document de la destitució d'Andreu Ripoll com a batlle del castell de Tona deixa constància de què aquesta qüestió, per la seva delicadesa, havia estat encarregada a un membre del Consell: *Dominicus de Biscarra mandato regio facto per Guillelmum Oulomari, cui presens fuit comissum negotium*¹²²
- el manament reial *Bernardus de Aversone mandato regio, sed de quantitate X mille solidorum mandato regio facto per Franciscum de Bastida, scriptorem*¹²³ indica que el pagament de 10.000 sous corresponents al dret de cena del portantveus havia estat tramés al notari guarda-segells per l'escrivà Francesc Sabastida
- la condició a què queda subjecta la renovació de Berenguer d'Arcs, perit en dret, com assessor del batlle de Manresa, si és absolt del judici de taula, es reflexa de la manera següent: *Bernardus de Aversone mandato regio, ut si absolveretur inquisitionis officii dicte assessorie, quod iam rexerat, restitueretur ad idem*¹²⁴

118. ACA, Cancelleria, ,reg. 233, f. 297.

119. *Ibidem*, reg. 233, f. 169v.

120. *Ibidem*, reg. 232, f. 297v.

121. *Ibidem*, reg. 232, f. 314.

122. *Ibidem*, reg. 233, f. 194v.

123. *Ibidem*, reg. 232, f. 245v.

124. *Ibidem*, reg. 233, f. 253.

- igualment, el manament al veguer i cort de Lleida perquè nomeni Arnau de Cirera lloctinent seu a la vila de Bell-lloc, tot incidint en la condició de què sigui prèviament absolt en el judici de taula: *Bernardus de Aversone mandato regio iam dudum ut quociens absolveretur ad ipsum officium et hostendit se absolutum*¹²⁵
- molt similar és la fórmula del nomenament de Pere Cònsol com a batlle del castell de Pals: *Petrus Martini, qui scripsit in registro quod restitueretur ad officium si absolveretur per inquisitores, quam absolutionem habuit*. En aquest cas es tracta d'una renovació en el càrrec, raó per la qual es fa referència a l'anterior nomenament, copiat en el registre.¹²⁶
- la llicència a favor de Francesc de Santvicenç, veguer d'Osona i Vic, Ripoll i el Ripollès i Camprodon i la Ral, per nomenar un jutge que l'assessori en el càrrec, després de la petició formulada per ell mateix, consta el la *iussio* de la manera següent: *Bernardus de Aversone mandato regio. Impetrata per dictum vicarium ut pro curia*¹²⁷
- el nomenament de Francesc de Cabrera com a batlle de Font-rubí amb llicència per poder nomenar un substitut, llicència que havia estat comunicada al notari guarda-segells per Mateu [de Puigàlber], de *camera [regia]*, presenta la precisió següent: *Bernardus de Aversone mandato regio. Quantum ad substitutum mandato regio facto per Matheum de camera*¹²⁸
- la confirmació, l'any 1307, de la concessió perpètua a Bernat Vinader com a saig de Sarraí, confirmació que havia seguit de prop el jutge de cort Bernat Sabadía¹²⁹, queda reflectida en la puntualització que acompanya l'ordre d'expedició del document: *Bernardus de Aversone mandato regio. Bernardus de Abbatia, iudex curie, negotium recognovit*¹³⁰
- en el cas del nomenament de Romeu Escofet com a veguer de Vilafranca de Penedès, l'anotació que apareix al peu de la còpia del registre, independent de la *iussio*, *Dominus rex mandavit predictam litteram expediri per curiam et miti per cursorem curie ex causa in ea contenta*, indica que el rei va manar que fos expedida perquè aquest nomenament era necessari per a la cúria judicial de Vilafranca, tot encarregant la tramesa del document el correu de la pròpia cúria judicial¹³¹
- en el nomenament de Bernat d'Agramunt per al càrrec de veguer i cort de Lleida i veguer del Pallars, mentrestant Romeu de Gurb se sotmetia al judi-

125. *Ibidem*, reg. 232, f. 255v.

126. *Ibidem*, reg. 233, f. 170.

127. *Ibidem*, reg. 233, f. 248v.

128. *Ibidem*, reg. 233, f. 153v

129. Sabem que Bernat Sabadía aquest mateix any ocupà el càrrec de vice-canceller, vegeu J. TRENCHS; A.M. ARAGÓ, *Las Cancellarias...*, pp. 43.

130. ACA, Cancelleria, reg. 231, f. 158.

131. *Ibidem*, reg. 232, f. 311v.

ci de taula, l'escrivà indica que *Predictam comissionem ordinavit dominus rex ex se ex causa in ea contenta*¹³²

- quan Guillem Guasc és nomenat batlle de Tortosa per defunció de Bernat Vidal, l'anotació *Dominus rex mandavit predictam litteram expediri per se nullo requirente baiuliam et pignoratut etiam si dictus Guillelmus Guasch voluerit eam acceptare*¹³³ indica que, en principi, no hi havia cap persona interessada en ocupar el càrrec i que es tenia la garantia de què l'esmentat Guillem Guasc l'acceptava
- el manament al sobreveguer de Tortosa perquè no nomeni cap veguer a les muntanyes de Prades va acompanyat de la nota indicativa del pagament a Bernat d'Aversó de 100 morabatins per Bernat Desfonollar: *Bernardus de Aversone mandato regio. Receptus est nomine domine regine C morabetinos Bernardi de Fonollario*¹³⁴
- finalment, el manament a Gisbert de Pals, batlle de Figueres, perquè, tal com ho havia demanat, nomeni un assessor que l'ajudi en el càrrec, atès que Jaume Taulat es negava a exercir com a tal, s'inclou en la *iussio* següent: *Bernardus de Aversone pro curia deficiente in baiulia assessore et baiulus impetravit eam*¹³⁵

NÒMINA DELS ESCRIVANS, DEL PERSONAL DE LA CASA REIAL I DELS MEMBRES DEL CONSELL QUE INTERVENEN EN L'EXPEDICIÓ DELS NOMENAMENTS DELS OFICIALS REIALS CATALANS DURANT EL REGNAT DE JAUME II

Ja s'ha recalcat la importància de la *iussio* per conèixer i ampliar la nòmina del personal vinculat a la Cancelleria o que formava part d'altres institucions, així com la d'aquelles persones que, amb funcions diverses, integraven la cort i la casa reial. Caldria completar aquestes dades i poder tenir un cens definitiu dels diferents regnats. La tasca a fer en aquest sentit és feixuga, donat els milers de documents expedits per la Cancelleria Reial i la diversitat d'assentaments que, en els volums del Mestre Racional i com a font complementària, ens informen dels pagaments, dels regals o de les atencions diverses que, per la seva feina o en agraïment pels serveis presats, reveren els diferents càrrecs i demés personal. Només així podrem conèixer l'entramat i la jerarquia del personal que treballava al servei d'aquesta institució. A continuació es dona la relació d'aquells que intervingueren en l'expedició d'una documentació molt concreta, els nomenaments dels oficials catalans de Jaume II¹³⁶.

132. *Ibidem*, reg. 233, f. 269v.

133. *Ibidem*, reg. 233, f. 204v.

134. *Ibidem*, reg. 231, f. 104.

135. *Ibidem*, reg. 232, f. 293v.

136. En aquest llistat no hi consten els alts càrrecs de la Cancelleria de Jaume II que intervenen en l'expedició dels documents, atès que ja han estat estudiats, vegeu J. TRENCHS; A.M. ARAGÓ, *Las Cancillerías...* p. 40-45. Per a més informació al respecte vegeu R. CONDE Y DELGADO DE MOLINA, «La transmisión...».

Escrivans de la Cancelleria de Jaume II

AGUSTÍ, Guillem
 ANGLÈS, Berenguer
 BASSA, Francesc de
 BISCARRA, Domènec de
 BOTELLA, Mateu
 BUSQUET, Jaume
 COPERS, Guillem
 DESPUIG, Bernat
 DESVALL, Bertran
 FONT (o FONTS), Bernat de
 GENER, Pere
 Gil (podria tractar-se de Gil PERE o PÉREZ)
 LLEDÓ, Pere
 LLOBET, Guillem
 LLOBET DE BALANYÀ, Pere
 MAJOR, Bernat

MARTÍ, Pere
 PALLARÈS, Bernat
 PÉREZ (o PERE), Gil
 PETRA (o PERA), Bartomeu de
 PETRA (o PERA), Valentí de
 ROVIRA, Guillem de
 SABASTIDA, Francesc
 SABATA, Joan Pere
 SEGALAR, Bernat de, escrivà de ració de la reina
 SALAVERT, Climent de
 SAMARAN, Nicolau
 SERRADELL, Bernat de
 SOLÉ, Arnau de
 SOLÉ, Pere de
 TORRE, Bernat de

Oficials i personal del la casa reial que intervé en la transmissió d'ordres reials

AMELL, Joan, físic del rei
 BARÓ, Guillem, capellà del rei
 BOÏL, Pere, tresorer i conseller
 CALVET, Ramon, monjo i capellà del rei
 CARDONA, Jaume de, de *camera regia*
 CARDONA, Pericó de, de *camera regia*
 CÍNIA, Llorenç de, jutge cort
 CÍNIA, Pere, jutge de cort
 CIRERA, Arnau de, de *camera regia*
 CIRERA, Pere, de *camera regia*
 COPONS, Jaume de, de la casa del rei
 DÉU, Pere de, monjo
 FOLC, Pere, porter
 FOLQUET, porter (podria tractar-se de Pere FOLC)
 FONT, Bartomeu de, de *camera regia*
 FREILA, Domènec, porter
 GARCÉS, Joan, barber i porter
 GARCIA, Gonçal
 GARCIA, Joan, porter i barber

GARCIA, Ximeno, de *camera regia*
 Gonçal, porter de la infanta Violant (podria tractar-se de Gonçal GARCIA)
 GRANYANA, Domènec, tresorer de la reina
 GUERAU, Romeu
 LILLET, Ferrer de, batlle general de Catalunya
 MARTÍ, Bernat, sobreatzempler
 MARTÍ, Pere, tresorer
 MATA, Pere
 MATARÓ, Arnau de, almoïner del rei i de *camera regia*
 MESSEGUER, Arnau, cambrer
 MESSEGUER, Pere, armer
 PASSADONS, Pere de, porter
 PEDRIÇA, Guillem, lloctinent del reboter i reboster
 Pere, barber del rei
 PERTUSA, Guillem de, *hostiarius* i porter

PONTONS, Dalmau de, jutge de cort	SANTÉS, Joan, barber
PORTELL, Pere, confessor del rei	SANÇ (o SANXÍS), Sanç
PUIGÀLBER, Mateu de, de <i>camera regia</i>	SARROVIRA, Bernat
RICARD, Ramon	SASTRE, Joan, barber
RODA, Miquel de, porter	SITGES, Guillem de, batlle general de Catalunya
SAL[...], Ramon de, jutge de cort	TERRENY, Pere, de <i>camera regia</i>
SANTA COLOMA, C. de	VILANOVA, Vidal de, escuder
SANTCLIMENT, Bernat de, boteller	

Membres del Consell

BOÏL, Pere, tresorer	MAS, Berenguer de, ardiaca de Berga
COMA, Pere, jutge de cort	MONTCADA, Ot
DEFONOLLAR, Bernat	MORA, Guillem
DESLOR (o de AZLOR), Artau (o Artal), <i>hostiarium maiorem</i>	LOMAR, Guillem, jutge de cort
DESPONT, Bernat, conseller de l'infant Alfons	SARRIÀ, Bernat de

CONCLUSIONS

Remarcar la tasca de Jaume II en l'organització de la Cancelleria Reial, que es tradueix en la, gairebé definitiva, diversificació de les sèries de registres (entre ells l'aparició dels *Officialium*), en la distribució més coherent de la documentació copiada en aquells i en l'ampliació de la tipologia documental i del volum de la documentació expedida.

Constatar com les causes que originaren les diferents concessions de càrrecs d'oficials reials i la confecció del corresponent document queden reflectides en la part expositiva, bé es tracti de concessions *motu proprio*, de concessions que han estat sol·licitades prèviament, de si són producte de persones properes a l'autoritat o d'un assessorament previ de la mateixa autoritat.

Evidenciar que la fórmula de la *iussio* apareix durant el regnat de Jaume II i que aquest element -posat el peu de les còpies registrades, sota el segell dels documents expedits en paper o sota la plica en els documents que utilitzaren com a matèria escripturària el pergami- ens dona importants dades sobre els mecanismes seguits a l'hora de despatxar la documentació i ens informa del personal de la Cancelleria i de la casa reial, així com d'alts càrrecs de l'administració; alhora que resulta un inestimable mecanisme de control que identifica els responsables del contingut dels documents expedits per la Cancelleria.